УДК 352.07:330.34:316.42
JEL Classification: O18, R58, H70

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ[2]

ЖУКОВСЬКА Аліна
Західноукраїнський національний університет
http://orcid.org/0000-0003-0891-1952
e-mail: zhuk.alina81@gmail.com

У статті досліджується резильєнтність територіальних громад як основа забезпечення їх інклюзивного розвитку в умовах війни та післявоєнного відновлення. Проаналізовано наукові підходи до трактування резильєнтності та визначено її роль у збереженні життєдіяльності територіальних громад, адаптації до кризових викликів і формуванні передумов інклюзивного розвитку. Виокремлено п'ять взаємопов'язаних вимірів резильєнтності територіальних громад: економічний, соціальний, інституційний, інфраструктурний та безпековий. На основі аналізу сучасних викликів і наслідків повномасштабної війни обґрунтовано механізми забезпечення резильєнтності за кожним із визначених вимірів. Запропоновано авторську концептуальну модель, яка відображає взаємозв'язок вимірів і механізмів резильєнтності з інклюзивним розвитком територіальних громад. Доведено, що резильєнтність створює необхідні передумови для інклюзивного розвитку територіальних громад, однак не забезпечує його автоматичного досягнення. Визначено, що реалізація відповідних механізмів має ґрунтуватися на наскрізних принципах безбар'єрності, гендерної рівності та екологічної сталості. Застосування запропонованої моделі створює основу для формування стратегій відновлення та інклюзивного розвитку територіальних громад з урахуванням потреб і можливостей різних груп населення.

Ключові слова: резильєнтність, територіальні громади, інклюзивний розвиток, органи місцевого самоврядування, економічна резильєнтність, соціальна резильєнтність, інституційна резильєнтність, інфраструктурна резильєнтність, безпекова резильєнтність, післявоєнне відновлення.

https://doi.org/10.31891/mdes/2026-22-44

Стаття надійшла до редакції / Received 22.09.2026
Прийнята до друку / Accepted 17.10.2026
Опубліковано / Published 12.11.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0

© ЖУКОВСЬКА Аліна

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Повномасштабна війна в Україні суттєво загострила проблеми функціонування та розвитку територіальних громад, спричинивши руйнування інфраструктури, скорочення економічної активності, вимушене переміщення населення, зростання соціальної вразливості та посилення безпекових загроз. За таких умов особливої актуальності набуває забезпечення здатності територіальних громад протистояти кризовим впливам, адаптуватися до змін, підтримувати безперервність основних процесів життєдіяльності та відновлювати втрачені спроможності. Водночас завдання воєнного та післявоєнного відновлення не можуть обмежуватися поверненням громад до довоєнного стану, а мають передбачати створення передумов для їх подальшого інклюзивного розвитку.

Важливим чинником досягнення зазначених цілей є резильєнтність територіальних громад, яка охоплює не лише здатність протистояти загрозам і долати наслідки кризових потрясінь, а й можливості адаптації та розвитку в умовах тривалої невизначеності. Проте зміцнення економічних, соціальних, інституційних, інфраструктурних і безпекових спроможностей не завжди супроводжується забезпеченням рівного доступу населення до ресурсів, послуг і можливостей. Відновлення функціональності громади може відбуватися зі збереженням або навіть поглибленням наявних соціальних нерівностей і бар'єрів, що актуалізує необхідність узгодження процесів зміцнення резильєнтності з цілями інклюзивного розвитку.

У зв'язку з цим особливого значення набуває комплексне дослідження резильєнтності територіальних громад, визначення її основних вимірів та механізмів їх забезпечення, а також обґрунтування взаємозв'язку між зміцненням відповідних спроможностей і формуванням умов для інклюзивного розвитку. Такий підхід дозволяє розглядати резильєнтність не лише як засіб подолання наслідків війни, а й як основу довгострокового розвитку територіальних громад,

[2] *Статтю підготовлено в межах виконання гранту Президента України молодим докторам наук до 45 років для проведення наукових досліджень і розробок на 2026 рік № 2025.02/0023 за темою «Інклюзивний розвиток територіальних громад в умовах війни та післявоєнної відбудови: теоретико-методологічні та прикладні засади», отриманого за результатами конкурсу Національного фонду досліджень України.*

орієнтованого на забезпечення рівних можливостей, доступності суспільно важливих послуг, соціальної згуртованості та реалізації людського потенціалу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Формування теоретичних засад дослідження резильєнтності пов'язують з ім'ям К. С. Голлінга (англ. *C. S. Holling*), який розмежував поняття стабільності (англ. *stability*) та резильєнтності (англ. *resilience*) екологічних систем. Стабільність він пов'язував із поверненням системи до стану рівноваги після зовнішніх впливів, тоді як резильєнтність – із поглинанням змін та збурень зі збереженням основних функцій і взаємозв'язків між її складовими [1].

Подальший розвиток концепції резильєнтності супроводжувався розширенням сфери її застосування, зокрема для дослідження соціально-економічних систем. Так, британські вчені Р. Мартін (англ. *R. Martin*) та П. Санлі (англ. *P. Sunley*) розглянули резильєнтність регіональних економічних систем через їхню здатність протистояти потрясінням, відновлюватися та адаптуватися до структурних змін [2]. Французький дослідник К. Бене (англ. *C. Bene*) та співавтори, аналізуючи взаємозв'язок резильєнтності, бідності та розвитку, дійшли висновку, що зміцнення резильєнтності не обов'язково сприяє подоланню соціально-економічної нерівності [3].

Важливим напрямом сучасних досліджень є соціальний вимір резильєнтності, який акцентує увагу на соціальній вразливості, нерівності можливостей та участі різних груп населення у подоланні кризових явищ. Зокрема, британські вчені Н. Матін (англ. *N. Matin*), Дж. Форрестер (англ. *J. Forrester*) та Дж. Енсор (англ. *J. Ensor*) запропонували концепцію справедливої резильєнтності (англ. *equitable resilience*), що передбачає врахування соціальної вразливості, нерівності можливостей та участі різних груп населення у процесах адаптації до кризових явищ [4]. Американські науковці С. Міроу (англ. *S. Meerow*) та Дж. Ньюелл (англ. *J. P. Newell*) акцентували увагу на необхідності врахування інтересів різних груп населення під час формування резильєнтності міст, оскільки відповідні управлінські рішення можуть мати неоднакові соціальні наслідки [5].

Не менш важливим є інституційний вимір резильєнтності, що характеризує спроможність управлінських інституцій адаптуватися до кризових явищ, координувати діяльність різних учасників та забезпечувати безперервність функціонування систем. Так, шведські дослідники К. Фольке (англ. C. Folke) та співавтори обґрунтували значення адаптивного управління, міжінституційної взаємодії та самоорганізації для реагування соціально-екологічних систем на кризові явища [6]. Американські дослідниці К. Емерсон (англ. *K. Emerson*) та Т. Набатчі (англ. *T. Nabatchi*) обґрунтували роль спільного управління (англ. *collaborative governance*) у розв'язанні складних суспільних проблем, акцентувавши увагу на міжінституційній співпраці, залученні зацікавлених сторін та спільному прийнятті управлінських рішень [7].

Окремим напрямом наукових досліджень є територіальний вимір резильєнтності, який відображає особливості функціонування та адаптації територіальних систем до зовнішніх загроз. Американські науковці С. Міроу (англ. *S. Meerow*), Дж. Ньюелл (англ. *J. P. Newell*) та М. Сталтс (англ. *M. Stults*) запропонували комплексне трактування резильєнтності міст, що охоплює підтримання основних функцій, адаптацію та трансформацію міських систем [8]. Американська вчена С. Каттер (англ. *S. L. Cutter*) та співавтори розробили територіально орієнтовану модель резильєнтності місцевих спільнот, яка враховує соціальні, економічні, інституційні та інфраструктурні характеристики територій [9].

Поряд із дослідженнями окремих вимірів резильєнтності у науковій літературі представлені комплексні підходи, що враховують взаємозв'язок соціальних, інституційних і територіальних чинників. Зокрема, американські дослідники Д. Олдріч (англ. D. P. Aldrich) та М. Меєр (англ. M. A. Meyer) обґрунтували значення соціального капіталу для резильєнтності місцевих спільнот, розкривши роль суспільної довіри, соціальних зв'язків та взаємодії населення з владними інституціями у подоланні кризових явищ [10].

В українському науковому дискурсі дослідження резильєнтності територіальних громад набули особливої актуальності в умовах повномасштабної війни. Зокрема, І. Лещух розкрила теоретичні підходи до соціально-економічної резильєнтності країни та регіонів, систематизувавши її основні характеристики й чинники забезпечення [11]. О. Орел дослідив ключові елементи системи публічного управління резильєнтністю територіальних громад, акцентувавши увагу на інституційній спроможності, стратегічному плануванні та адаптивності управлінських механізмів [12]. Г. Краєвська обґрунтувала значення міжсекторальної співпраці для зміцнення резильєнтності громад у воєнний період [13]. Г. Возняк та Д. Сороковий проаналізували особливості

функціонування й розвитку територіальних громад України залежно від характеру впливу воєнних загроз [14]. І. Буртняк та М. Ходан дослідили бюджетну стійкість і адаптацію місцевих фінансів в умовах війни на прикладі Львова та Харкова [15].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених економічним, соціальним, інституційним і територіальним аспектам резильєнтності, недостатньо розкритим залишається її взаємозв'язок з інклюзивним розвитком територіальних громад. Зокрема, потребує подальшого обґрунтування роль резильєнтності у формуванні передумов для забезпечення рівного доступу населення до ресурсів, базових послуг і можливостей участі в суспільно-економічному житті громади. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах війни та післявоєнного відновлення, коли необхідність підтримання життєдіяльності територіальних громад поєднується із загостренням соціальної нерівності, зростанням вразливості окремих груп населення та появою нових бар'єрів інклюзивного розвитку. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження резильєнтності як передумови інклюзивного розвитку територіальних громад з урахуванням взаємозв'язку її основних вимірів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є теоретичне обґрунтування резильєнтності як основи інклюзивного розвитку територіальних громад в умовах війни та післявоєнного відновлення, виокремлення й характеристика її основних вимірів, систематизація механізмів їх забезпечення та розроблення концептуальної моделі взаємозв'язку резильєнтності й інклюзивного розвитку територіальних громад.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під інклюзивним розвитком територіальних громад ми розуміємо процес «формування безпечного, резильєнтного, комфортного, інвестиційно привабливого, гендерно орієнтованого та екологічно чистого середовища життєдіяльності, що характеризується ефективною системою місцевого самоврядування, розвиненою та доступною інфраструктурою, активною діяльністю малого і середнього бізнесу, високим рівнем громадської участі та соціальної згуртованості й забезпечує кожному жителю рівні можливості для реалізації власного потенціалу, задоволення потреб та участі в економічному і суспільному житті громади незалежно від віку, статі, етнічного походження, релігійних переконань, стану здоров'я, фізичних можливостей і матеріального становища» [16, с. 43].

Реалізація зазначених характеристик інклюзивного розвитку потребує відповідних ресурсів та функціональних можливостей територіальних громад. Економічну основу інклюзивного розвитку формують функціонування місцевого підприємництва, залучення інвестицій, фінансова спроможність територіальних громад, державна фінансова підтримка, міжнародна фінансова й технічна допомога та інші джерела ресурсного забезпечення місцевого розвитку; соціальну – доступність соціальних послуг і рівність можливостей для різних груп населення, соціальна згуртованість, громадська активність жителів; інституційну – ефективність, прозорість і підзвітність місцевого самоврядування, спроможність органів місцевого самоврядування ухвалювати та реалізовувати управлінські рішення, залучати жителів до процесів управління й забезпечувати врахування їхніх потреб; інфраструктурну – наявність, доступність і належне функціонування житлової, транспортної, комунальної, освітньої, медичної, цифрової та іншої інфраструктури, необхідної для повноцінної життєдіяльності населення; безпекову – захист життя і здоров'я жителів, попередження та мінімізація загроз, забезпечення безпечних умов проживання, праці та суспільної діяльності. Водночас екологічна сталість, гендерна рівність і безбар'єрність мають наскрізний характер та повинні забезпечуватися в межах кожної із зазначених складових інклюзивного розвитку територіальних громад.

В умовах повномасштабної війни відбувається системне послаблення економічних, соціальних, інституційних, інфраструктурних та безпекових передумов інклюзивного розвитку територіальних громад. Тому визначальне значення має не лише збереження функціональної спроможності територіальних громад, а й їхня здатність адаптуватися до воєнних загроз, мобілізувати внутрішні й зовнішні ресурси та відновлювати умови для повноцінної участі населення в місцевому розвитку. Це обґрунтовує доцільність дослідження резильєнтності

територіальних громад через п'ять взаємопов'язаних вимірів: економічний, соціальний, інституційний, інфраструктурний та безпековий. Розглянемо зміст і механізми забезпечення кожного виміру.

Економічний вимір резильєнтності територіальних громад характеризує їхню спроможність зберігати економічну активність в умовах зовнішніх потрясінь, адаптувати структуру місцевої економіки до змін зовнішнього середовища, підтримувати зайнятість населення та мобілізувати фінансові ресурси для відновлення й подальшого розвитку. Його значення для інклюзивного розвитку полягає у створенні економічних передумов реалізації людського потенціалу, забезпеченні доступу до робочих місць, підприємницьких можливостей і джерел доходів для різних груп населення.

Необхідність зміцнення економічної резильєнтності зумовлена масштабними втратами виробничого потенціалу України. За оцінками дослідницького та аналітичного центру «KSE Institute», станом на лютий 2026 року внаслідок повномасштабного вторгнення було пошкоджено або зруйновано активи близько 12,6 тис. підприємств, переважно малих, а прямі збитки промисловості, будівництва та сфери послуг становили 18,4 млрд дол. США [17]. За таких умов економічна резильєнтність передбачає не лише відновлення діяльності підприємств, а й диверсифікацію місцевої економіки, підтримку підприємництва, залучення інвестицій та адаптацію господарської діяльності до воєнних ризиків. Особливого значення набуває створення умов для розвитку малого й середнього бізнесу, самозайнятості та підприємницьких ініціатив населення.

Важливою складовою економічної резильєнтності є адаптація місцевого ринку праці до структурних змін і дефіциту трудових ресурсів. За даними Державної служби зайнятості, середньооблікова кількість штатних працівників в Україні у липні 2026 року становила 5,5 млн осіб, що на 122 тис. більше, ніж у липні 2025 року, проте за багатьма професіями спостерігається дефіцит кадрів [18]. Це актуалізує необхідність професійної перепідготовки, адаптації умов праці та залучення до економічної діяльності внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей з інвалідністю й осіб, які мають обов'язки з догляду за дітьми або іншими членами сім'ї. Відтак для забезпечення інклюзивного розвитку територіальних громад важливе значення має не лише створення нових робочих місць, а й забезпечення доступу різних груп населення до зайнятості та можливостей економічної самореалізації.

Фінансова спроможність територіальних громад визначає їхні можливості підтримувати місцеву економіку, забезпечувати безперервність надання публічних послуг та фінансувати відновлювальні заходи. За результатами дослідження «KSE Institute», у 2025 році скорочення надходжень податку на доходи фізичних осіб було зафіксовано у 180 громадах, а ще у 313 громадах темпи зростання відповідних надходжень не перевищували рівня інфляції [19]. Така диференціація засвідчує нерівномірність фінансових можливостей територіальних громад і посилює значення диверсифікації бюджетних надходжень, залучення державної підтримки, міжнародної допомоги, грантових та інвестиційних ресурсів. Водночас результативність їх використання в контексті інклюзивного розвитку залежить від спрямування фінансування на подолання економічних бар'єрів і розширення можливостей населення.

Соціальний вимір резильєнтності територіальних громад характеризує їхню спроможність задовольняти базові потреби населення, підтримувати доступність суспільно важливих послуг, адаптувати механізми соціального захисту до кризових викликів та сприяти збереженню й реалізації людського потенціалу. У контексті інклюзивного розвитку визначальне значення має здатність громад мінімізувати соціальну вразливість, долати бар'єри доступу до ресурсів і можливостей та забезпечувати повноцінну участь різних груп населення в економічному й суспільному житті.

Одним із найбільших викликів для соціальної резильєнтності територіальних громад є вимушене переміщення населення та пов'язана з ним трансформація соціальних потреб. За даними Міжнародної організації з міграції, станом на 30 червня 2026 року в Україні налічувалося близько 3,87 млн внутрішньо переміщених осіб [20]. Масштабне внутрішнє переміщення населення посилює потребу територіальних громад у забезпеченні соціальної інтеграції нових мешканців, налагодженні взаємодії між різними групами населення та зміцненні соціальної згуртованості. У цьому контексті суспільна довіра, відчуття належності до місцевих спільнот і громадська участь виступають важливими чинниками зміцнення соціальної резильєнтності територіальних громад, оскільки сприяють інтеграції внутрішньо переміщених осіб, налагодженню взаємодії між різними групами населення та їхній адаптації до кризових умов [21]. За таких обставин соціальна

резильєнтність передбачає не лише забезпечення житлом, соціальними послугами та іншими формами підтримки, а й створення умов для інтеграції внутрішньо переміщених осіб, збереження соціальних зв'язків і зміцнення взаємодії між різними групами жителів.

Важливою складовою соціальної резильєнтності територіальних громад є забезпечення безперервності та доступності медичних, реабілітаційних і психологічних послуг. Масштаби викликів у цій сфері підтверджують результати оцінювання Всесвітньої організації охорони здоров'я, проведеного у грудні 2025 року. Зокрема, 59 % опитаних жителів прифронтових територій оцінили стан свого здоров'я як поганий або дуже поганий, тоді як на інших територіях відповідний показник становив 47 %. Водночас чотири з п'яти опитаних повідомили про труднощі з доступом до необхідних лікарських засобів, причому 71 % серед основних перешкод зазначили їхню високу вартість [22]. Виявлені територіальні відмінності у самооцінці стану здоров'я населення та поширеність фінансових обмежень у доступі до лікарських засобів свідчать про нерівномірність впливу воєнних загроз на можливості задоволення базових медичних потреб. За таких обставин соціальна резильєнтність територіальних громад залежить не лише від спроможності зберігати функціонування системи охорони здоров'я, а й від здатності мінімізувати бар'єри в отриманні медичної, реабілітаційної та психосоціальної допомоги, насамперед для ветеранів, членів їхніх сімей, людей з інвалідністю, осіб старшого віку, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення.

Збереження людського потенціалу територіальних громад в умовах війни значною мірою залежить від безперервності освітнього процесу та забезпечення рівного доступу до якісної освіти. За інформацією ЮНІСЕФ, на початку 2025-2026 навчального року 4,6 млн українських дітей стикалися з перешкодами в здобутті освіти. Наприкінці попереднього навчального року понад третина учнів не мала можливості повноцінно навчатися очно, а 11 % здобували освіту виключно дистанційно [23]. За даними державного моніторингу, станом на 2 жовтня 2026 року внаслідок російської збройної агресії постраждали 4706 закладів освіти, з яких 428 були повністю зруйновані [24]. За таких умов соціальна резильєнтність територіальних громад проявляється у спроможності забезпечувати безперервність освітнього процесу, компенсувати освітні втрати, підтримувати дітей з особливими освітніми потребами та мінімізувати нерівність освітніх можливостей.

Особливе значення для інклюзивного розвитку має здатність територіальних громад сприяти формуванню інклюзивного ринку праці. У Програмі гідної праці для України на 2026-2029 роки Міжнародна організація праці наголошує на необхідності подолання бар'єрів працевлаштування жінок, молоді, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб і людей з інвалідністю [25]. Відповідно, соціальна резильєнтність передбачає розвиток професійної орієнтації, перепідготовки, адаптації робочих місць і доступних послуг із працевлаштування. Водночас можливості економічної участі населення залежать від доступності соціальної інфраструктури. Зокрема, результати дослідження Міжнародної організації праці та ЮНІСЕФ засвідчують, що зайнятість жінок суттєво залежить від доступності послуг догляду за дітьми, гнучких форм організації праці та подолання соціальних стереотипів [26]. Отже, забезпечення інклюзивності ринку праці потребує узгодження заходів сприяння зайнятості з розвитком соціальних послуг і підтримкою сімей.

Важливим чинником соціальної резильєнтності є також здатність територіальних громад забезпечувати адресний соціальний захист, своєчасно виявляти потреби населення та підтримувати соціальну згуртованість. В умовах війни особливого значення набуває перехід від переважно компенсаційних механізмів допомоги до створення умов для відновлення самостійності, соціальної активності та повноцінної участі людини в житті громади. Цьому сприяють розвиток взаємодопомоги, волонтерства, партнерства між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та жителями, а також залучення до спільної діяльності людей, які стикаються з додатковими бар'єрами громадської участі.

Інституційний вимір резильєнтності територіальних громад характеризує спроможність органів місцевого самоврядування та інших публічних інституцій забезпечувати безперервність управлінських процесів, адаптувати організаційні структури й механізми прийняття рішень до кризових умов, мобілізувати ресурси та координувати діяльність різних суб'єктів задля підтримання життєдіяльності й розвитку громади. В умовах повномасштабної війни особливого значення набуває адаптивне управління, що передбачає оперативне оцінювання ризиків, гнучкий перерозподіл ресурсів, антикризове планування та здатність коригувати управлінські рішення відповідно до змін зовнішнього середовища. За результатами моніторингу реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, станом на 1 квітня 2026 року 757

територіальних громад скористалися інструментами міжмуніципального співробітництва, уклавши загалом 818 відповідних договорів [27]. Це свідчить про поширення практик об'єднання організаційних і ресурсних можливостей громад для вирішення спільних завдань. Водночас інституційна резильєнтність передбачає не лише збереження керованості громад, а й забезпечення прозорості, підзвітності та доступності публічних послуг для різних груп населення.

Важливою передумовою інституційної резильєнтності є доброчесність місцевого самоврядування, яка визначає рівень суспільної довіри та результативність використання ресурсів відновлення. За результатами дослідження ПРООН, що охопило понад 8700 респондентів з усіх регіонів України, виявлено необхідність удосконалення практичних механізмів забезпечення доброчесності в діяльності органів місцевого самоврядування [28]. Це актуалізує необхідність розвитку внутрішніх механізмів запобігання корупції, прозорості управлінських процедур, громадського контролю та підзвітності місцевої влади. У контексті інклюзивного розвитку особливого значення набуває забезпечення реальної участі різних груп населення у визначенні пріоритетів відновлення, оскільки формальна наявність механізмів громадської участі не гарантує їхньої доступності для всіх жителів.

Окремою складовою інституційної резильєнтності є стратегічна та проєктна спроможність територіальних громад, яка визначає їхню здатність переходити від реагування на поточні виклики до системного управління відновленням і розвитком. Важливим інструментом її зміцнення стала реформа управління публічними інвестиціями та впровадження державної цифрової екосистеми «DREAM». За підсумками 2025 року до системи було внесено 840 середньострокових планів пріоритетних публічних інвестицій громад, а 672 громади перейшли до етапу експертного оцінювання та формування єдиних проєктних портфелів [29]. Станом на червень 2026 року екосистему DREAM використовували 89 % територіальних громад України [30]. Ці процеси сприяють підвищенню прозорості, обґрунтованості та узгодженості інвестиційних рішень.

Зміцнення інституційної резильєнтності потребує також розвитку міжмуніципальної та міжсекторальної співпраці, залучення державних і міжнародних ресурсів та підвищення спроможності громад управляти проєктами відновлення. Зокрема, у 2026 році в межах Програми з відновлення України було передбачено спрямування 987,1 млн грн субвенції 71 територіальній громаді на реалізацію проєктів відновлення критичної та соціальної інфраструктури [31]. Водночас результативність такої підтримки залежить не лише від обсягів фінансування, а й від якості проєктної підготовки, забезпечення узгодженості дій із партнерами, прозорості використання коштів і відповідності проєктів реальним потребам населення. Особливого значення набуває співпраця органів місцевого самоврядування з бізнесом, громадськими організаціями, волонтерськими ініціативами та міжнародними партнерами, що сприяє об'єднанню ресурсів і розширенню можливостей участі жителів у процесах відновлення.

Інфраструктурний вимір резильєнтності територіальних громад характеризує їхню спроможність забезпечувати функціонування, відновлення та адаптацію житлової, транспортної, енергетичної, комунальної, соціальної й цифрової інфраструктури до умов воєнних загроз і кризових ситуацій. У контексті інклюзивного розвитку визначальне значення має не лише фізичне відновлення пошкоджених об'єктів, а й забезпечення безперервності життєво необхідних послуг, територіальної доступності інфраструктури та усунення бар'єрів, які обмежують можливості різних груп населення користуватися її об'єктами й послугами.

Масштаби руйнувань інфраструктури України зумовлюють необхідність переходу від відновлення окремих об'єктів до комплексного підвищення стійкості інфраструктурних систем. За оцінками «KSE Institute», станом на лютий 2026 року загальна сума прямих збитків, завданих нерухомості, інфраструктурі, транспортним засобам та запасам, становила 197,5 млрд дол. США. Найбільших втрат зазнали житловий фонд (65,9 млрд дол. США), транспортна інфраструктура (42 млрд дол. США) та енергетичний сектор (18,3 млрд дол. США) [17]. Водночас збитки освітньої інфраструктури оцінювалися у 12,2 млрд дол. США, житлово-комунального господарства – у 3,8 млрд дол. США, цифрової інфраструктури – у 1,8 млрд дол. США [32]. Модернізація інфраструктури територіальних громад має бути спрямована на підвищення її стійкості до воєнних загроз, забезпечення безперервності надання основних послуг, енергоефективності, екологічної сталості та доступності об'єктів і просторів відповідно до принципів універсального дизайну.

Одним із пріоритетних напрямів є відновлення житлової інфраструктури та забезпечення доступності житла. За даними «KSE Institute», станом на лютий 2026 року було пошкоджено або зруйновано майже 416 тис. житлових будівель, зокрема 352 тис. приватних і 63 тис. багатоквартирних будинків, а також близько 1 тис. гуртожитків [17]. Водночас за результатами

п'ятої спільної Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення України (RDNA5), станом на 31 грудня 2025 року пошкодження або руйнування торкнулися 14 % житлового фонду, що вплинуло на понад 3 млн домогосподарств [32]. Внесок відновлення житлової інфраструктури в інклюзивний розвиток територіальних громад визначається не лише масштабами відбудови, а й доступністю житла та його пристосованістю до потреб різних груп населення, зокрема людей з інвалідністю, осіб старшого віку, сімей із дітьми та внутрішньо переміщених осіб. При цьому можливості повноцінного проживання залежать також від доступності прилеглих громадських просторів, транспортного сполучення та основних послуг, що забезпечують повсякденну життєдіяльність населення.

Транспортна та комунальна інфраструктура забезпечують мобільність населення, доступ до послуг і функціонування місцевої економіки. За оцінками «KSE Institute», внаслідок війни було пошкоджено або зруйновано близько 29 тис. км автомобільних доріг державного, місцевого та комунального значення [17]. Тому пріоритетом має бути не лише відновлення транспортних і комунальних мереж, а й підвищення їхньої надійності, створення резервних можливостей та забезпечення доступності маршрутів і транспортних послуг для маломобільних груп населення. У цьому контексті особливого значення набуває формування безбар'єрних маршрутів, які поєднують житлові райони з основними об'єктами соціальної інфраструктури.

Окремим напрямом є забезпечення енергетичної резильєнтності територіальних громад. За оцінками KSE Institute, станом на лютий 2026 року прямі збитки енергетичного сектору становили 18,3 млрд дол. США, що на 25 % перевищувало попередню оцінку [17]. Водночас у звіті RDNA5 зафіксовано збільшення кількості пошкоджених або зруйнованих енергетичних об'єктів приблизно на 21 % порівняно з попереднім оцінюванням [32]. За таких умов зміцнення резильєнтності передбачає диверсифікацію джерел енергії, розвиток розподіленої генерації, використання відновлюваних джерел, створення резервних потужностей та забезпечення автономної роботи об'єктів критичної інфраструктури. Особливого значення це набуває для закладів охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та систем водопостачання, безперервність функціонування яких безпосередньо впливає на безпеку й добробут населення. Водночас енергетична автономність має розглядатися не лише як технічне рішення, а й як передумова рівного доступу жителів до життєво необхідних послуг під час криз.

Важливою складовою інфраструктурної резильєнтності є відновлення та модернізація соціальної й цифрової інфраструктури. За оцінками KSE Institute, прямі збитки об'єктів громадського сектору, включно із закладами освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, соціальної інфраструктури та адміністративними будівлями, становили близько 22,8 млрд дол. США [17]. Руйнування таких об'єктів обмежує фізичну доступність суспільно важливих послуг, тоді як пошкодження телекомунікаційних мереж і перебої з електропостачанням ускладнюють використання цифрових сервісів, дистанційного навчання та електронних адміністративних послуг. Відповідно, відновлення інфраструктури має супроводжуватися розвитком альтернативних каналів надання послуг, забезпеченням доступного цифрового зв'язку та врахуванням потреб людей, які не мають необхідних цифрових навичок або технічних засобів.

Визначальною умовою забезпечення інклюзивного характеру інфраструктурного відновлення є дотримання принципів безбар'єрності. Відповідно до Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, питання доступності мають враховуватися під час формування та реалізації державної політики у сферах транспорту, освіти, охорони здоров'я, цифрових і адміністративних послуг, а також відновлення територій. За інформацією Міністерства розвитку громад та територій України, станом на червень 2026 року рівень виконання заходів Національної стратегії, передбачених для міністерств на 2025-2026 роки, становив 44 %: виконано понад 550 із 1265 завдань [33]. Зазначені результати свідчать про поступове впровадження принципів безбар'єрності, однак не характеризують безпосередньо рівень фізичної доступності інфраструктури в кожній територіальній громаді. Тому важливим завданням залишається інтеграція вимог універсального дизайну, фізичної, інформаційної та цифрової доступності в місцеві програми відновлення, проєктування й модернізації інфраструктурних об'єктів.

Безпековий вимір резильєнтності територіальних громад характеризує їхню спроможність запобігати загрозам життю та здоров'ю населення, забезпечувати захист жителів під час воєнних дій і надзвичайних ситуацій, оперативно реагувати на небезпеки та відновлювати безпечні умови життєдіяльності. В умовах повномасштабної війни особливого значення набувають ефективність систем оповіщення, доступність захисних споруд, організація евакуації та координація дій органів

місцевого самоврядування, рятувальних служб і громадськості.

Масштаби загроз для цивільного населення України підтверджують результати моніторингу Організації Об'єднаних Націй. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, протягом січня–серпня 2026 року загинули щонайменше 2222 цивільні особи, ще 13 058 осіб зазнали поранень. Сукупна кількість загиблих і поранених була на 55 % більшою, ніж за аналогічний період 2025 року, та більш ніж удвічі перевищувала відповідний показник 2024 року [34]. Лише у серпні 2026 року було зафіксовано 372 загиблих і 2349 поранених цивільних осіб. При цьому 47 % усіх цивільних жертв упродовж місяця були спричинені застосуванням далекобійної зброї, зокрема ракет і безпілотних літальних апаратів. Значна частина таких випадків сталася в міських центрах, віддалених від лінії бойового зіткнення. Це засвідчує, що необхідність зміцнення безпекової резильєнтності стосується не лише прифронтових, а й тилових територіальних громад.

Однією з ключових складових безпекової резильєнтності є спроможність територіальних громад забезпечувати цивільний захист населення. За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій, наведеними у дослідженні Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, на початок 2026 року в Україні налічувалося 66 574 укриття різних типів, загальною місткістю близько 16,5 млн осіб. Зокрема, фонд охоплював 43 015 найпростіших укриттів, 16 128 протирадіаційних укриттів, 6731 сховище, 163 споруди подвійного призначення та 537 первинних (мобільних) укриттів [35]. Водночас кількість і загальна місткість захисних споруд не дають повного уявлення про фактичний рівень захищеності населення, оскільки він залежить також від територіального розміщення, технічного стану, доступності та можливості своєчасного використання укриттів.

Результати реалізації державної політики у сфері цивільного захисту свідчать про поступове нарощування відповідних спроможностей. За інформацією Міністерства внутрішніх справ України, упродовж 2025 року фонд захисних споруд було збільшено на 3455 об'єктів загальною місткістю 571 430 осіб. Зокрема, територіальними громадами встановлено 679 первинних мобільних укриттів у місцях масового скупчення людей, розрахованих на 13 472 особи. Крім того, на облаштування укриттів у закладах освіти у 2026 році передбачено субвенцію обсягом 6 млрд грн, з яких 5 млрд грн спрямовано на заклади загальної середньої освіти та 1 млрд грн – на заклади дошкільної освіти [36]. Зазначені заходи відображають розвиток системи цивільного захисту, однак їх результативність для інклюзивного розвитку територіальних громад визначається передусім можливістю забезпечити своєчасний і безперешкодний доступ до захисту для всіх категорій населення, зокрема людей з інвалідністю, маломобільних осіб, дітей та людей старшого віку.

Не менш важливими складовими безпекової резильєнтності є формування культури безпеки, розвиток навичок реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення психологічної безпеки населення. Це передбачає проведення доступних навчань із цивільного захисту, поширення зрозумілої інформації про алгоритми дій у кризових ситуаціях, розвиток систем психосоціальної підтримки та зміцнення взаємодопомоги в місцевих спільнотах. У контексті інклюзивного розвитку принципове значення має врахування різних можливостей і потреб жителів під час планування безпекових заходів, оскільки однакові формальні правила захисту не гарантують однакового рівня безпеки для всіх. Отже, безпекова резильєнтність створює необхідні передумови інклюзивного розвитку територіальних громад, забезпечуючи не лише захист населення від безпосередніх загроз, а й можливість безпечного проживання, участі в суспільному житті та реалізації людського потенціалу.

Проведений аналіз дозволив систематизувати механізми забезпечення економічного, соціального, інституційного, інфраструктурного та безпекового вимірів резильєнтності територіальних громад. Попри функціональну специфіку кожного виміру, відповідні механізми є взаємопов'язаними, а їх узгоджене застосування сприяє зміцненню загальної спроможності громади протистояти кризовим впливам, адаптуватися до змін і відновлювати життєдіяльність. Результати систематизації представлено у вигляді авторської концептуальної моделі (рис. 1).

Перспективність практичного застосування запропонованої концептуальної моделі полягає в можливості її використання як методологічної основи для розроблення та коригування стратегій розвитку територіальних громад, програм комплексного відновлення й місцевих цільових програм. Інтеграція економічного, соціального, інституційного, інфраструктурного та безпекового вимірів резильєнтності в систему стратегічного планування дасть змогу комплексно оцінювати вразливості громад, визначати пріоритети управлінського втручання, узгоджувати заходи відновлення та спрямовувати обмежені ресурси на вирішення найбільш нагальних проблем. Врахування наскрізних принципів безбар'єрності, гендерної рівності та екологічної сталості сприятиме

орієнтації управлінських рішень на потреби різних груп населення. Очікуваними результатами застосування моделі є підвищення адаптаційної спроможності територіальних громад, посилення узгодженості місцевих політик, зменшення соціально-економічних диспропорцій та розширення можливостей участі населення в процесах місцевого розвитку.

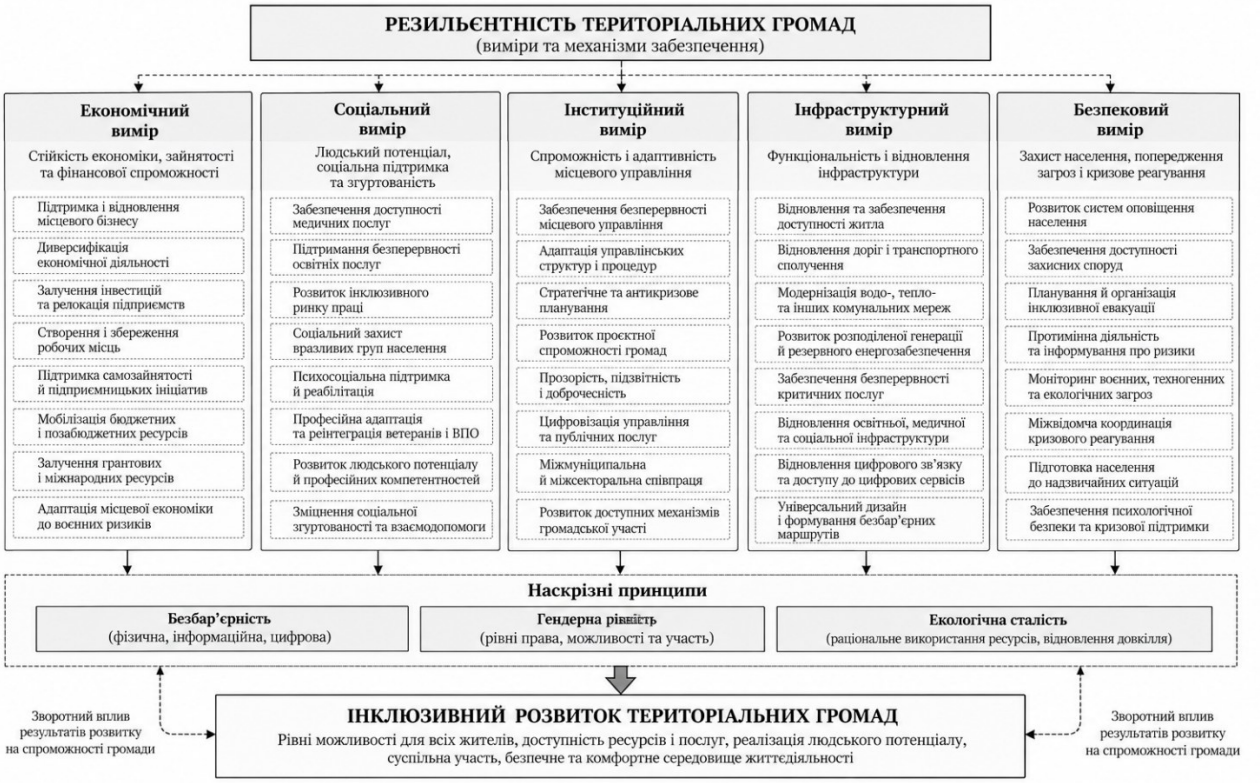

Рис. 1. Резильєнтність як основа інклюзивного розвитку територіальних громад: виміри та механізми забезпечення
Примітка. Розроблено автором.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволило обґрунтувати резильєнтність як необхідну передумову інклюзивного розвитку територіальних громад в умовах війни та післявоєнного відновлення. Виокремлено п'ять взаємопов'язаних вимірів резильєнтності: економічний, соціальний, інституційний, інфраструктурний та безпековий, які в сукупності визначають здатність громад зберігати функціональність, адаптуватися до кризових впливів, відновлювати втрачені спроможності та створювати сприятливі умови життєдіяльності населення.

Систематизовано механізми забезпечення кожного з визначених вимірів та запропоновано концептуальну модель їх комплексної реалізації, спрямованої на досягнення інклюзивного розвитку територіальних громад. Обґрунтовано, що резильєнтність сама по собі не гарантує інклюзивності, а її перетворення на основу інклюзивного розвитку потребує дотримання принципів безбар'єрності, гендерної рівності, екологічної сталості та забезпечення рівних можливостей для різних груп населення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням системи індикаторів оцінювання резильєнтності територіальних громад, емпіричною перевіркою запропонованої моделі та визначенням впливу окремих вимірів резильєнтності на результати інклюзивного розвитку в умовах післявоєнного відновлення України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Holling C. S. Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics.* 1973. Vol. 4. P. 1-23. URL: https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245

2. Martin R., Sunley P. On the notion of regional economic resilience: conceptualization and explanation. *Journal of Economic Geography.* 2015. Vol. 15, № 1. P. 1-42. URL: https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015

3. Bene C., Newsham A., Davies M., Ulrichs M., Godfrey-Wood R. Resilience, Poverty and

Development. *Journal of International Development.* 2014. Vol. 26, № 5. P. 598-623. URL: https://doi.org/10.1002/jid.2992

4. Matin N., Forrester J., Ensor J. What is equitable resilience? *World Development.* 2018. Vol. 109. P. 197-205. URL: https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.04.020

5. Meerow S., Newell J. P. Urban resilience for whom, what, when, where, and why? *Urban Geography.* 2019. Vol. 40, № 3. P. 309-329. URL: https://doi.org/10.1080/02723638.2016.1206395

6. Folke C., Hahn T., Olsson P., Norberg J. Adaptive Governance of Social-Ecological Systems. *Annual Review of Environment and Resources.* 2005. Vol. 30. P. 441-473. URL: https://doi.org/10.1146/annurev.energy.30.050504.144511

7. Emerson K., Nabatchi T. Collaborative Governance Regimes. Washington, DC: Georgetown University Press, 2015. 280 p. URL: https://doi.org/10.1353/book44406

8. Meerow S., Newell J. P., Stults M. Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning.* 2016. Vol. 147. P. 38-49. URL: https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011

9. Cutter S. L., Barnes L., Berry M., Burton C., Evans E., Tate E., Webb J. A place-based model for understanding community resilience to natural disasters. *Global Environmental Change.* 2008. Vol. 18, № 4. P. 598-606. URL: https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2008.07.013

10. Aldrich D. P., Meyer M. A. Social Capital and Community Resilience. *American Behavioral Scientist.* 2015. Vol. 59, № 2. P. 254-269. URL: https://doi.org/10.1177/0002764214550299

11. Лещух І. Еволюція теоретичних підходів до дослідження соціально-економічної резильєнтності країни та регіонів в умовах нестабільності. *Економіка та суспільство.* 2024. № 61. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-50

12. Орел О. В. Ключові елементи системи публічного управління резильєнтністю територіальних громад. *Економіка, управління та адміністрування.* 2025. № 1 (111). С. 184-189. URL: https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-184-189

13. Краєвська Г. О. Міжсекторальна співпраця як інструмент зміцнення резильєнтності територіальних громад у воєнний період. *Modern Economics.* 2025. № 53. URL: https://doi.org/10.31521/modecon.V53(2025)-20

14. Возняк Г., Сороковий Д. Територіальні громади в умовах війни в Україні: стан, особливості функціонування та розвитку. *Фінансовий простір.* 2025. № 1 (55). URL: https://doi.org/10.30970/fp.1(55).2025.203536

15. Буртняк І., Ходан М. Бюджетна стійкість та адаптація міських фінансів у період війни: аналіз Львова та Харкова. *Економіка та суспільство.* 2025. № 79. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-61

16. Жуковська А.Ю. Детермінанти інклюзивного розвитку муніципальних утворень. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України.* 2020. Вип. 25. С. 42-48. URL: https://doi.org/10.35774/rarrpsu2020.25.042

17. KSE Institute. Прямі збитки інфраструктури України через війну зросли до $197,5 млрд – оцінка KSE Institute станом на лютий 2026 року. Kyiv School of Economics. 17.08.2026. URL: https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukra%D1%97ni-cherez-vijnu-zrosli-do-1975-mlrd-oczinka-kse-institute-stanom-na-lyutij-2026-roku/

18. Державна служба зайнятості. Основні тренди ринку праці у 2026 році. Аналітична інформація та статистика. URL: https://dcz.gov.ua/stat/stattrend

19. KSE Institute. Бюджети територіальних громад України: підсумки 2025 року. 2026. URL: https://institute.kse.ua/wp-content/uploads/2026/04/byudzhety_terytorialnyh_gromad_ukr_2025.pdf

20. Міжнародна організація з міграції. Ukraine — Internal Displacement Report. General Population Survey, Round 24. 2026. URL: https://dtm.iom.int/ukraine

21. International Organization for Migration. Social Cohesion in Ukraine: Trust, Belonging and Civic Participation. July 2026. URL: https://dtm.iom.int/reports/ukraine-social-cohesion-ukraine-trust-belonging-and-civic-participation-july-2026

22. World Health Organization. Attacks on Ukraine's health care increased by 20% in 2025. 23.02.2026. URL: https://www.who.int/news/item/23-02-2026-attacks-on-ukraine-s-health-care-increased-by-20-in-2025

23. UNICEF. 4,6 мільйона дітей в Україні стикаються з перешкодами в здобутті освіти напередодні четвертого навчального року в умовах війни. 1 вересня 2025 року. URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/back-to-school

24. Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Тижневі освітянські та наукові новини. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. 2026. URL:

https://kno.rada.gov.ua/print/78019.html

25. International Labour Organization. Decent Work Country Programme Ukraine 2026-2029. Geneva: International Labour Organization, 2026. URL: https://www.ilo.org/resource/report/decent-work-country-programme-ukraine-2026-2029

26. International Labour Organization. ILO-UNICEF report identifies key enablers of women's employment in wartime Ukraine. 28 May 2026. URL: https://www.ilo.org/resource/news/ilo-unicef-report-identifies-key-enablers-womens-employment-wartime-ukraine

27. Міністерство розвитку громад та територій України. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. І квартал 2026 року. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/997/monitoring-1-kvartal-2026-roku.pdf

28. United Nations Development Programme. Perception of integrity in local self-government bodies: national survey results. 05.08.2025. URL: https://www.undp.org/ukraine/news/perception-integrity-local-self-government-bodies-national-survey-results

29. Кабінет Міністрів України. Реформа публічних інвестицій у 2025 році: нові стандарти ефективності та прозорості. URL: https://www.kmu.gov.ua/en/news/reforma-publichnykh-investytsii-u-2025-rotsi-novi-standarty-efektyvnosti-ta-prozorosti

30. DREAM. Results of the First Year of PIM Reform. 25.06.2026. URL: https://www.dream.gov.ua/news/article-133

31. Міністерство розвитку громад та територій України. Близько 1 млрд грн отримають громади на реалізацію проєктів відновлення. 29.01.2026. URL: https://mininfra.gov.ua/news/blyzko-1-mlrd-otrymaiut-hromady-na-realizatsiiu-proiektiv-vidnovlennia

32. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, United Nations. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment (RDNA5). 23.02.2026. URL: https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released

33. Міністерство розвитку громад та територій України. Звіт щодо реалізації Національної стратегії створення безбар'єрного простору в Україні. 01.06.2026. URL: https://mininfra.gov.ua/news/zvit-shchodo-realizatsii-natsionalnoi-stratehii-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini

34. Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні. Захист цивільних осіб під час збройного конфлікту – серпень 2026 року. 16.09.2026. URL: https://ukraine.ohchr.org/uk/Protection-of-Civilians-in-Armed-Conflict-August-2026

35. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Стан і функціональність укриттів в Україні. 2026. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/1-29052026-1509-stan-i-funktsionalnist-ukrittiv-v-ukraini-postorinkova-1.pdf

36. Міністерство внутрішніх справ України. Інформація про стан реалізації Стратегії розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту на період до 2034 року. 2026. URL: https://mvs.gov.ua/planuvannia/strategiyi-rozvitku-fondu-zaxisnix-sporud-civilnogo-zaxistu-na-period-do-2034-roku/informaciia-pro-stan-realizaciyi-strategiyi-rozvitku-fondu-zaxisnix-sporud-civilnogo-zaxistu-na-period-do-2034-roku-sxvalenoyi-rozporiadzenniam-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-04-bereznia-2025-roku-183-r

37. Жуковська А., Дяків О. Вектори та інструменти інклюзивного розвитку територіальних громад. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2021. Вип. 26. С. 62-71. URL: https://doi.org/10.35774/rarrpsu2021.26.062

REFERENCES:

1. Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. Annual Review of Ecology and Systematics, 4, 1-23. https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245

2. Martin, R., & Sunley, P. (2015). On the notion of regional economic resilience: Conceptualization and explanation. Journal of Economic Geography, 15(1), 1-42. https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015

3. Béné, C., Newsham, A., Davies, M., Ulrichs, M., & Godfrey-Wood, R. (2014). Resilience, poverty and development. Journal of International Development, 26(5), 598-623. https://doi.org/10.1002/jid.2992

4. Matin, N., Forrester, J., & Ensor, J. (2018). What is equitable resilience? World Development, 109, 197-205. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.04.020

5. Meerow, S., & Newell, J. P. (2019). Urban resilience for whom, what, when, where, and why? Urban Geography, 40(3), 309-329. https://doi.org/10.1080/02723638.2016.1206395

6. Folke, C., Hahn, T., Olsson, P., & Norberg, J. (2005). Adaptive governance of social-ecological systems. Annual Review of Environment and Resources, 30, 441-473. https://doi.org/10.1146/annurev.energy.30.050504.144511

7. Emerson, K., & Nabatchi, T. (2015). Collaborative governance regimes. Georgetown University Press.

https://doi.org/10.1353/book44406

8. Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. Landscape and Urban Planning, 147, 38-49. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011

9. Cutter, S. L., Barnes, L., Berry, M., Burton, C., Evans, E., Tate, E., & Webb, J. (2008). A place-based model for understanding community resilience to natural disasters. Global Environmental Change, 18(4), 598-606. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2008.07.013

10. Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. American Behavioral Scientist, 59(2), 254-269. https://doi.org/10.1177/0002764214550299

11. Leshchukh, I. (2024). Evoliutsiia teoretychnykh pidkhodiv do doslidzhennia sotsialno-ekonomichnoi rezylientnosti krainy ta rehioniv v umovakh nestabilnosti [Evolution of theoretical approaches to studying the socio-economic resilience of countries and regions under conditions of instability]. Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, (61). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-50 [in Ukrainian].

12. Orel, O. V. (2025). Kliuchovi elementy systemy publichnoho upravlinnia rezylientnistiu terytorialnykh hromad [Key elements of the public administration system for territorial community resilience]. Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia – Economics, Management and Administration, 1(111), 184-189. https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-184-189 [in Ukrainian].

13. Kraievska, H. O. (2025). Mizhsektoralna spivpratsia yak instrument zmitsnennia rezylientnosti terytorialnykh hromad u voiennyi period [Cross-sectoral cooperation as a tool for strengthening territorial community resilience during wartime]. Modern Economics, (53). https://doi.org/10.31521/modecon.V53(2025)-20 [in Ukrainian].

14. Vozniak, H., & Sorokovyi, D. (2025). Terytorialni hromady v umovakh viiny v Ukraini: stan, osoblyvosti funktsionuvannia ta rozvytku [Territorial communities during the war in Ukraine: Current state and specific features of functioning and development]. Finansovyi prostir – Financial Space, 1(55). https://doi.org/10.30970/fp.1(55).2025.203536 [in Ukrainian].

15. Burtniak, I., & Khodan, M. (2025). Biudzhetna stiikist ta adaptatsiia miskykh finansiv u period viiny: analiz Lvova ta Kharkova [Budget resilience and adaptation of municipal finances during wartime: An analysis of Lviv and Kharkiv]. Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, (79). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-61 [in Ukrainian].

16. Zhukovska, A. Yu. (2020). Determinanty inkliuzyvnoho rozvytku munitsypalnykh utvoren [Determinants of inclusive development of municipal entities]. Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy – Regional Aspects of Development of Productive Forces of Ukraine, (25), 42-48. https://doi.org/10.35774/rarrpsu2020.25.042 [in Ukrainian].

17. KSE Institute. (2026, August 17). Priami zbytky infrastruktury Ukrainy cherez viinu zrosly do $197,5 mlrd – otsinka KSE Institute stanom na liutyi 2026 roku [Direct damage to Ukraine's infrastructure caused by the war increased to USD 197.5 billion: KSE Institute estimate as of February 2026]. Kyiv School of Economics. https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukra%D1%97ni-cherez-vijnu-zrosli-do-1975-mlrd-oczinka-kse-institute-stanom-na-lyutij-2026-roku/ [in Ukrainian].

18. State Employment Service of Ukraine. (2026). Osnovni trendy rynku pratsi u 2026 rotsi. Analitychna informatsiia ta statystyka [Main labour market trends in 2026: Analytical information and statistics]. https://dcz.gov.ua/stat/stattrend [in Ukrainian].

19. KSE Institute. (2026). Biudzhety terytorialnykh hromad Ukrainy: pidsumky 2025 roku [Budgets of territorial communities in Ukraine: Results of 2025]. https://institute.kse.ua/wp-content/uploads/2026/04/byudzhety_terytorialnyh_gromad_ukr_2025.pdf [in Ukrainian].

20. International Organization for Migration. (2026). Ukraine – Internal displacement report: General population survey, Round 24. https://dtm.iom.int/ukraine

21. International Organization for Migration. (2026, July). Social cohesion in Ukraine: Trust, belonging and civic participation. https://dtm.iom.int/reports/ukraine-social-cohesion-ukraine-trust-belonging-and-civic-participation-july-2026

22. World Health Organization. (2026, February 23). Attacks on Ukraine's health care increased by 20% in 2025. https://www.who.int/news/item/23-02-2026-attacks-on-ukraine-s-health-care-increased-by-20-in-2025

23. UNICEF. (2025, September 1). 4,6 miliona ditei v Ukraini stykaiutsia z pereshkodamy v zdobutti osvity naperedodni chetvertoho navchalnoho roku v umovakh viiny [4.6 million children in Ukraine face barriers to education ahead of the fourth school year during the war]. https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/back-to-school [in Ukrainian].

24. Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Education, Science and Innovation. (2026). Tyzhnevi osvitianski ta naukovi novyny [Weekly education and science news]. Official Web Portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. https://kno.rada.gov.ua/print/78019.html [in Ukrainian].

25. International Labour Organization. (2026). Decent work country programme Ukraine 2026-2029. International Labour Organization. https://www.ilo.org/resource/report/decent-work-country-programme-ukraine-2026-2029

26. International Labour Organization. (2026, May 28). ILO-UNICEF report identifies key enablers of women's employment in wartime Ukraine. https://www.ilo.org/resource/news/ilo-unicef-report-identifies-key-enablers-womens-employment-wartime-ukraine

27. Ministry for Development of Communities and Territories of Ukraine. (2026). Monitorynh reformy mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini. I kvartal 2026 roku [Monitoring of local self-government and territorial organization reform in Ukraine: First quarter of 2026]. https://decentralization.ua/uploads/library/file/997/monitoring-1-kvartal-2026-roku.pdf [in Ukrainian].

28. United Nations Development Programme. (2025, August 5). Perception of integrity in local self-government bodies: National survey results. https://www.undp.org/ukraine/news/perception-integrity-local-self-government-bodies-national-survey-results

29. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2026). Reforma publichnykh investytsii u 2025 rotsi: novi standarty efektyvnosti ta prozorosti [Public investment reform in 2025: New standards of efficiency and transparency]. https://www.kmu.gov.ua/en/news/reforma-publichnykh-investytsii-u-2025-rotsi-novi-standarty-efektyvnosti-ta-prozorosti [in Ukrainian].

30. DREAM. (2026, June 25). Results of the first year of PIM reform. https://www.dream.gov.ua/news/article-133

31. Ministry for Development of Communities and Territories of Ukraine. (2026, January 29). Blyzko 1 mlrd hrn otrymaiut hromady na realizatsiiu proiektiv vidnovlennia [Communities will receive approximately UAH 1 billion for recovery projects]. https://mininfra.gov.ua/news/blyzko-1-mlrd-otrymaiut-hromady-na-realizatsiiu-proiektiv-vidnovlennia [in Ukrainian].

32. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, & United Nations. (2026, February 23). Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment (RDNA5). https://www.worldbank.org/uk/news/press-

release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released

33. Ministry for Development of Communities and Territories of Ukraine. (2026, June 1). Zvit shchodo realizatsii Natsionalnoi stratehii stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini [Report on the implementation of the National Strategy for Creating a Barrier-Free Environment in Ukraine]. https://mininfra.gov.ua/news/zvit-shchodo-realizatsii-natsionalnoi-stratehii-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini [in Ukrainian].

34. United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. (2026, September 16). Zakhyst tsyvilnykh osib pid chas zbroinoho konfliktu – serpen 2026 roku [Protection of civilians in armed conflict: August 2026]. https://ukraine.ohchr.org/uk/Protection-of-Civilians-in-Armed-Conflict-August-2026 [in Ukrainian].

35. Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights. (2026). Stan i funktsionalnist ukryttiv v Ukraini [Condition and functionality of shelters in Ukraine]. https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/1-29052026-1509-stan-i-funktsionalnist-ukrittiv-v-ukraini-postorinkova-1.pdf [in Ukrainian].

36. Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2026). Informatsiia pro stan realizatsii Stratehii rozvytku fondu zakhysnykh sporud tsyvilnoho zakhystu na period do 2034 roku [Information on the implementation of the Strategy for the Development of Civil Protection Shelters until 2034]. https://mvs.gov.ua/planuvannia/strategiyi-rozvitku-fondu-zaxisnix-sporud-civilnogo-zaxistu-na-period-do-2034-roku/informaciia-pro-stan-realizaciyi-strategiyi-rozvitku-fondu-zaxisnix-sporud-civilnogo-zaxistu-na-period-do-2034-roku-sxvalenoyi-rozporiadzenniam-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-04-bereznia-2025-roku-183-r [in Ukrainian].

37. Zhukovska, A., & Diakiv, O. (2021). Vektory ta instrumenty inkliuzyvnoho rozvytku terytorialnykh hromad [Vectors and instruments of inclusive development of territorial communities]. Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy – Regional Aspects of Development of Productive Forces of Ukraine, (26), 62-71. https://doi.org/10.35774/rarrpsu2021.26.062

RESILIENCE AS A FOUNDATION FOR THE INCLUSIVE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF WAR AND POST-WAR RECOVERY

ZHUKOVSKA Alina
West Ukrainian National University

The article examines the resilience of territorial communities as a foundation for ensuring their inclusive development in the context of war and post-war recovery. Scientific approaches to conceptualizing resilience are analyzed, and its role in maintaining the functioning of territorial communities, adapting to crisis-related challenges, and creating the prerequisites for inclusive development is determined. Five interrelated dimensions of territorial community resilience are identified: economic, social, institutional, infrastructural, and security. Based on an analysis of contemporary challenges and the consequences of the full-scale war, mechanisms for strengthening resilience within each of these dimensions are substantiated. An original conceptual model is proposed, illustrating the relationship between the dimensions and mechanisms of resilience and the inclusive development of territorial communities. It is demonstrated that resilience creates the necessary prerequisites for inclusive development but does not automatically ensure its achievement. The study establishes that the implementation of the proposed mechanisms should be guided by the cross-cutting principles of accessibility and barrier-free environments, gender equality, and environmental sustainability. Particular attention is paid to the importance of ensuring equal access to resources, public services, economic opportunities, and participation in decision-making for different population groups. The application of the proposed conceptual model provides a basis for developing strategies for the recovery and development of territorial communities that take into account the diverse needs and capabilities of their residents. The findings emphasize the importance of integrating resilience-building mechanisms into local strategic planning to promote inclusive and sustainable post-war recovery.

Keywords: resilience, territorial communities, inclusive development, economic resilience, social resilience, institutional resilience, infrastructural resilience, security resilience, post-war recovery.